

La divulgació i educació del Medi Natural al Paratge Natural de Poblet

RESUM

Aquest article presenta les activitats que des del Paratge Natural de Poblet es desenvolupen per fomentar la divulgació i l'educació en el medi natural. En un primer bloc es destaquen les activitats associades a la formació reglada que s'ofereixen des de 2003 gràcies al acord amb el *Camp d'aprenentatge dels monestirs del Cister*, servei educatiu adscrit al Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya. Seguidament, s'exposa un segon bloc d'accions diverses que fomenten la coneixença de l'entorn de diferents perspectives i adreçades a persones amb interessos múltiples.

RESUMEN

Este artículo presenta las actividades que desde el *Paratge Natural de Poblet* se desarrollan para fomentar la divulgación y la educación en el medio natural. Inicialmente se destacan las actividades asociadas a la formación reglada y que se ofrecen desde 2003 gracias al convenio con el *Campo de aprendizaje de los monasterios del Císter*, servicio educativo adscrito el *departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya*. Seguidamente, se expone un segundo bloque de acciones diversas que fomentan el conocimiento del entorno desde diferentes perspectivas y dirigidas a personas con intereses múltiples.

ABSTRACT

This paper presents the activities of the Natural Site of Poblet which promote the knowledge and education in the natural environment. Firstly there is a group of activities associated with formal education due to the agreement with the Learning Centre of Cistercian monasteries, an educational service attached to the Educational department of the Catalan Government. Secondly there is a range of activities that promotes awareness of the environment from different perspectives and aimed at people with multiple interests.

.....

Txell Fontova Guivernau

Llicenciada en Ciències Ambientals

M.S c. en Desenvolupament rural. M. de Secundària

Tècnica de l'àrea d'ús públic i educació ambiental al Paratge Natural de Poblet

La divulgació i educació del Medi Natural al Paratge Natural de Poblet

Txell Fontova Guivernau.

*mfontova@gencat.cat

Paraules clau: divulgació dels valors naturals, educació en el medi natural.

Introducció

El Paratge Natural de Poblet és un espai de protecció especial de Catalunya. Una de les àrees en la qual treballa és l'ús públic, la divulgació i l'educació en el medi natural. A més, fruit de l'interès creixent per conèixer els espais naturals protegits, sigui per gaudi o per descobrir l'entorn, la dedicació en aquestes àrees, s'ha incrementat significativament per tal de donar resposta a aquestes necessitats. D'altra banda les activitats divulgadores del patrimoni natural comporten la conscienciació ambiental, aspecte a treballar per tal de reduir els impactes i pressions que amenacen el medi natural.

En aquest marc, s'han desenvolupat diferents tipologies d'activitats amb l'objectiu d'incrementar la divulgació dels valors naturals del Paratge Natural de Poblet, aprofundir en el coneixement d'aquests entre la població i treballar per a la conscienciació, la cura i el respecte de l'entorn.

Amb el propòsit de divulgar coneixements i valors, les activitats d'educació en el medi natural que s'ofereixen es classifiquen en dos grups, segons si es regeix o no per la formació reglada. A diferència d'altres espais naturals protegits, el Paratge treballa conjuntament amb el Camp d'aprenentatge dels monestirs del Cister, adscrits al Departament d'Ensenyament de la Generalitat, per la qual cosa les activitats responen als requisits curriculars de cada etapa educativa.

En concordança doncs a aquesta estructura, un gran nombre d'activitats es realitzen al llarg del curs escolar, en adreçar-se específicament a centres escolars, des de Primària fins a Batxillerat, i també a formació professional de grau mitjà o superior i a grups universitaris. D'aquesta manera, arriben al Paratge uns 2.800 estudiants anuals.

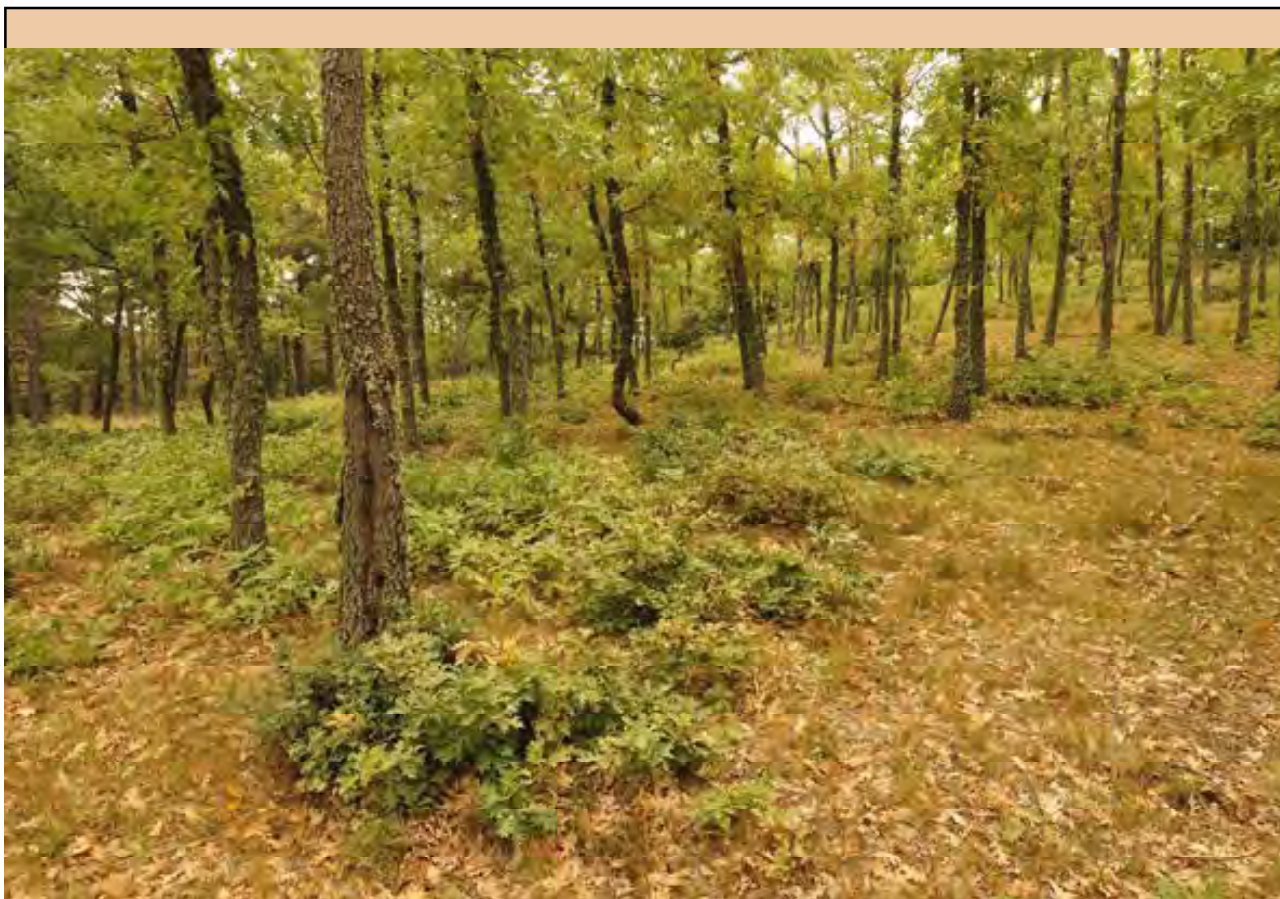
El segon grup d'activitats que ofereix el Paratge Natural de Poblet, emmarcades en el programa anual d'activitats, presenta un caire més lúdic. La majoria es realitzen en caps de setmana i s'adrecen al públic general, o bé a col·lectius específics interessats en un tema concret, als col·lectius familiars o a les entitats i agrupacions locals.

Amb aquest article es vol donar a conèixer les diferents activitats i accions que des del Paratge Natural de Poblet es programen per fomentar la divulgació dels valors naturals i culturals presents en aquest espai.

El Paratge Natural de Poblet, un enclavament clau per les activitats educatives en el medi natural

El patrimoni natural i cultural

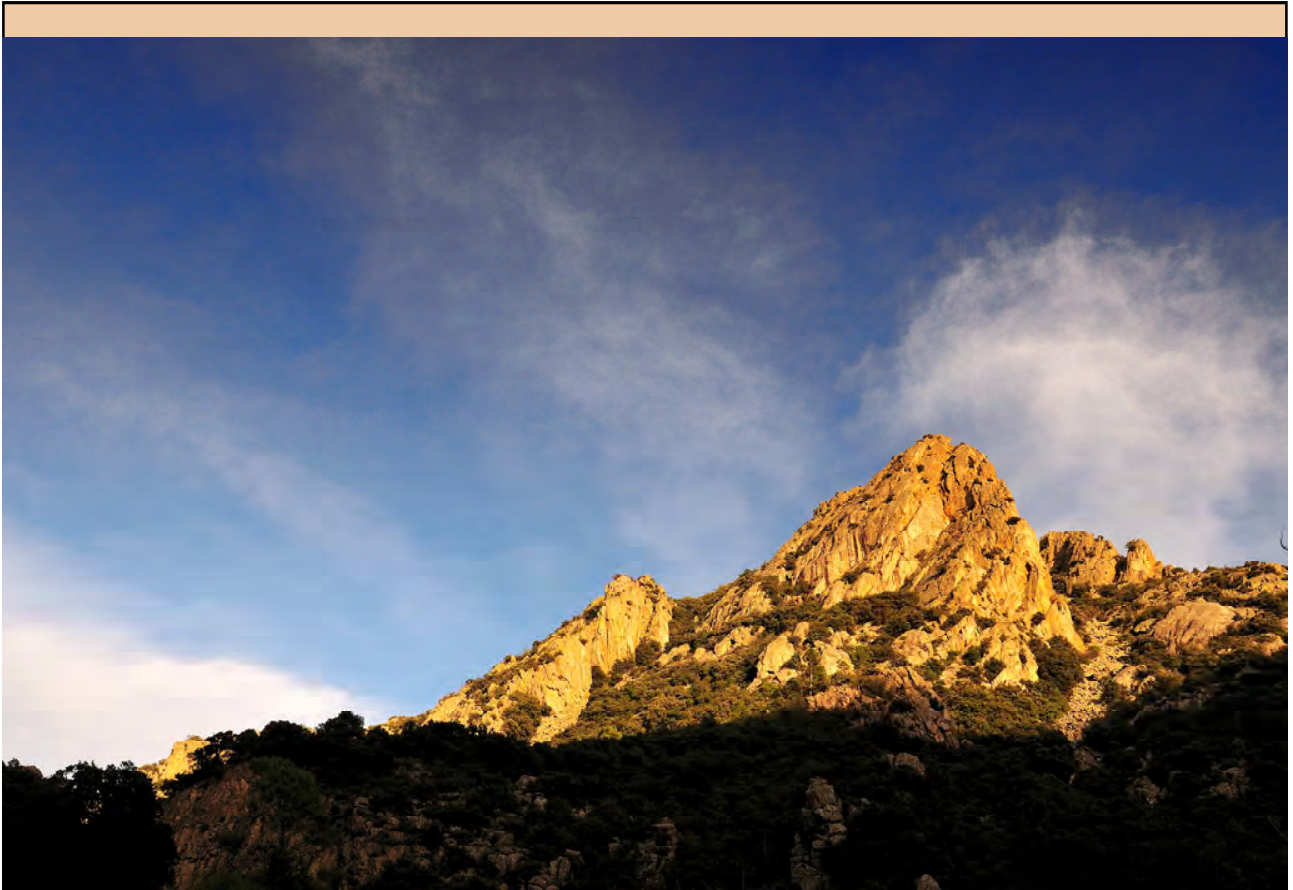
Ubicat a la cara nord de les Muntanyes de Prades, a la Conca de Barberà, al Paratge de Poblet hi podem trobar una de les millors mostres del bosc mediterrani amb una gran varietat d'espècies. A més, cal destacar les teixedes de les parts altes i la roureda de roure reboll (imatge 1), única a Catalunya, localitzada a la part alta del barranc del Titllar i que s'estén pel terme de Prades, conjuntament amb pi roig i alzines.

Imatge 1: Roureda de roure reboll al Titllar.

Durant dècades, fruit de la riquesa geològica, el Bosc de Poblet ha estat objecte d'aprofitaments miners i explotacions a cel obert. Entre les diverses valls, destacar el Roc Ponent (imatge 2), un promontori de granit que ressalta entre les pissarres del Silurià i les calcàries del Triàsic. La Conca de Poblet té valors associats a la ruralitat i presenta un contrastat paisatge vitivinícola i forestal. La frondositat dels boscos i el fet de ser un mirador excepcional converteixen l'espai

en un lloc singular. Enmig del bosc, hi trobem tres cases forestals d'estil modernista que ens recorden els anys dedicats a la reforestació i millora del bosc.

Imatge 2: Roc Ponent, el modelat granític de Castellfollit.

Localització estratègica

Paral·lelament a ser un espai de gran interès, ja sigui per la gran diversitat d'espècies i ecosistemes mediterranis o la combinació de patrimoni cultural i natural que hi trobem, la localització del Paratge Natural de Poblet afavoreix l'arribada de centenars de visitants i estudiants d'arreu de Catalunya.

En primer lloc i com a factor clau cal considerar l'accessibilitat al Paratge des de la major part de Catalunya, de manera que s'observa una gran afluència de visitants i estudiants procedents de les principals ciutats, on es concentra bona part de la població (imatge 3).

Imatge 3: Ràpid accés des de les principals ciutats del territori català.

En segon lloc, el fet que la seu del Paratge Natural de Poblet i del Camp d'aprenentatge dels Monestirs del Cister es trobin al mateix edifici, concretament al Alberg Jaume I de L'Espluga de Francolí, facilita la prolongació de l'estada dels estudiants i visitants.

També, la seva ubicació a la serralada pre-litoral, amb hiverns suaus, fa que sigui visitable gairebé tot l'any, ja que la meteorologia ho permet.

Per últim, el fet que a la zona hi hagi un ventall d'activitats turístiques adreçades a visitants i estudiants complet i divers, ofereix la possibilitat d'ampliar l'estada, la qual cosa és determinant per al desenvolupament del territori.

L'educació en el medi natural adreçada a estudiants de primària, secundària i universitaris.

Col·laboració amb el Camp d'Aprenentatge Els Monestirs del Cister:

El Camp d'Aprenentatge «Els Monestirs del Cister», fou fundat l'any 1991 amb la finalitat de donar a conèixer el patrimoni monumental dels tres monestirs cistercencs de la Catalunya Nova (Poblet, Santes Creus i Vallbona de les Monges), aprofitant els continguts curriculars que se'n deriven. En el curs escolar 2003/2004 es va iniciar una experiència col·laborativa entre el Paratge Natural de Poblet i el Camp d'Aprenentatge, per tal d'incorporar continguts relacionats amb el medi natural a la proposta educativa.

L'any 2005 es va signar un acord de col·laboració amb la finalitat d'oferir als escolars la possibilitat de conèixer el monestir integrat en el seu context natural, el Bosc de Poblet, d'una forma més aprofundida, així com els canvis socials i associats al medi físic que ha viscut l'esmentat bosc al llarg de la història.

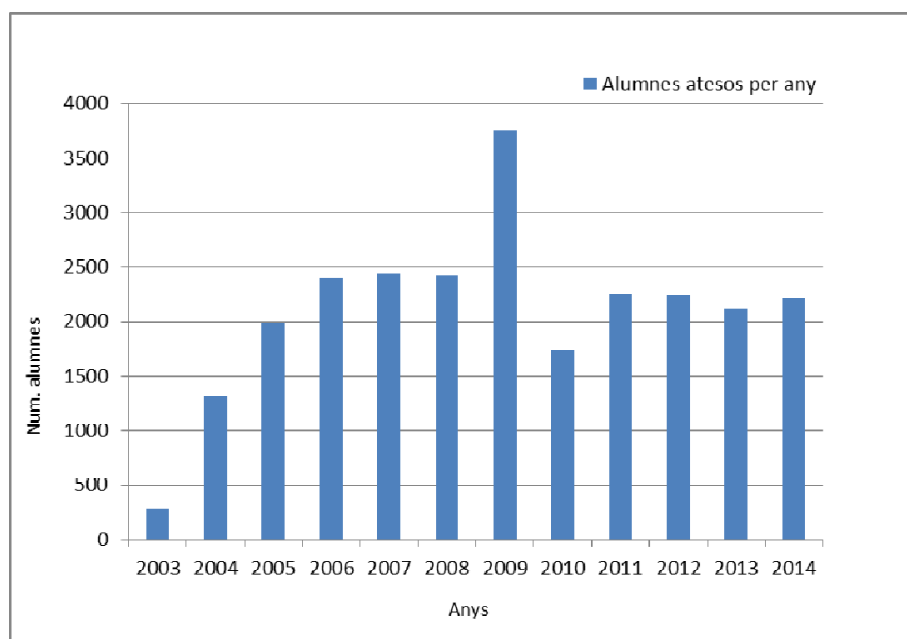
Els objectius pedagògics pels quals es vetlla són:

- Conèixer el territori.
- Facilitar als centres el treball del currículum.
- Fer significatius els aprenentatges.
- Oferir eines metodològiques que ajudin a treballar les competències bàsiques.
- Facilitar als centres que puguin extrapolar els aprenentatges assolits en l'entorn d'origen.
- Fer veure que el fet de l'aprenentatge és un procés transversal.
- Fer estimar el patrimoni.
- Ajudar a formar persones amb esperit crític.

Dins aquest marc d'acció, les activitats d'educació en el medi natural ofertades pel Paratge Natural de Poblet pretenen que els estudiants descobreixin les sorprenents estratègies, els complexos processos i els curiosos comportaments que es donen al medi. Alhora, resulta crucial que coneguin també la història del bosc de Poblet i l'impacte degut a l'activitat humana.

Amb aquest propòsit, la temàtica de les activitats engloba des de l'estudi pròpiament del medi natural i els elements que el conformen fins a la complexitat de la interacció entre els humans i el medi. Així doncs, s'hi tracten temes sobre fauna, comunitats vegetals com ara l'alzinar i processos geomorfològics, però també l'explotació dels recursos naturals, com van ser el carboneig, la mineria, la tala massiva o la caça descontrolada. Les diverses activitats s'adrecen a alumnes de Primària, Secundària, Batxillerat també a cicles formatius.

D'aleshores fins al moment han estat atesos aproximadament uns 2.400 alumnes per any a través del Camp d'Aprenentatge (quadre 1).

Quadre: 1: Alumnes atesos pel servei d'educació ambiental del Paratge Natural de Poblet des dels inicis de la col·laboració amb el *Camp d'Aprenentatge* «Els Monestirs del Cister»

Paral·lelament a aquestes activitats, diversos estudis superiors inscrits ja sigui a la Universitat de Lleida, la Universitat Rovira i Virgili, la Universitat de Barcelona i/o la Universitat Autònoma de Barcelona, ubiquen al Paratge part de les sortides i les pràctiques a camp. Durant aquestes jornades s'ofereix als estudiants una sessió introductòria sobre els aspectes més rellevants del medi físic i de la gestió del Paratge, focalitzant-la al màxim amb l'àmbit d'estudi que estan tractant en el moment de la sortida.

Altres activitats divulgadores del medi natural

El segon grup d'activitats d'educació en el medi natural organitzades des del Paratge pretenen difondre coneixement, la descoberta del medi natural i incrementar la conscienciació ambiental. Destacar les activitats de caps de setmana, les jornades de voluntariat, la celebració del Dia Europeu dels Parcs i la participació en jornades o congressos. Totes elles, pertanyen a la formació no reglada. No obstant, representen una oportunitat d'aprenentatge per totes aquelles persones interessades en conèixer l'entorn i determinats aspectes, més específics, del medi natural.

Activitats de caps de setmana

Aquest conjunt d'activitats presenten un caire més lúdic. No obstant i gràcies a la interpretació i comentaris del guia, s'aconsegueix que el participant descobreixi les peculiaritats de la flora, la fauna, la geomorfologia de la història del Bosc de Poblet. S'adrecen a un públic general, amb màxim interès a les famílies, que consideren aquest tipus d'activitats com una alternativa d'oci pel cap de setmana.

Imatge 4: Activitat de cap de setmana.

A més d'apropar la natura a grans i petits, aquestes activitats representen una oportunitat de divulgació i alhora de trobada entre els coneixedors i estudiosos del territori. Les temàtiques que es tracten varien en funció dels projectes que des del Paratge Natural de Poblet es treballen, com ha sigut el cas aquest any amb una activitat de geologia o una sortida a la teixeda del Tillar. D'altra banda, hi ha determinades activitats que tenen l'èxit garantit, com la *Nit dels Ratpenats* o la pluja de Sant Llorenç, activitats nocturnes pensades per a l'observació de ratpenats i estrelles, respectivament, que es repeteixen anualment (imatge 4).

Malauradament, hi ha algunes activitats que s'han de suspendre per falta de participants. En aquest sentit, entren en joc diversos factors a considerar, entre ells la confluència de diverses activitats i actes el mateix dia, l'excés d'informació relativa a agendes d'oci a les que diàriament estem sotmesos, la comunicació inadequada, o bé el desinterès del públic als temes relacionats amb la conservació i coneixença del medi natural. És en aquest últim aspecte que des del Paratge Natural de Poblet tenim part de responsabilitat en incidir, i treballar per a que la població augmenti el seu interès per conèixer l'entorn i poder valorar els beneficis que la conservació de la biodiversitat ens aporta.

Jornades de voluntariat

Amb la col·laboració de les entitats locals, ja sigui del àmbit social o ambiental, s'han organitzat diverses jornades de voluntariat. Amb aquest tipus d'activitat, els participants poden transmetre els seus interessos i motivacions a través de la realització d'un servei, avantatjós directament per l'entorn, però també per a la societat. Al llarg de la jornada, els voluntaris es nodreixen de nous coneixements, experiències i participen en la conservació d'un espai, moltes vegades, apreciat pels mateixos participants.

Des del Paratge hem treballat conjuntament amb l'Agrupament Escolta l'Estornell (imatge 5) i el grup de joves Auvènguen de l'Espluga de Francolí, el club Atlètic Espluguí, els Amics del Paratge Natural de Poblet, l'Ajuntament, l'Agrupació de Defensa Forestal i un grup de voluntaris de Vimbodí i Poblet, i també l'Associació Birimbins i l'ajuntament de Prades. D'altra banda, la Germandat de la Santíssima Trinitat, a través de l'obra de vila que tradicionalment vénen realitzant també han col·laborat en la conservació del Paratge, sobretot a la zona del barranc de la Trinitat.

Finalment, amb el suport de l'Àrea de Joventut del Consell Comarcal de la Conca de Barberà, es va coordinar un camp de treball adreçat a joves de la comarca, i que es va prolongar fins a deu dies.

En aquesta línia d'actuacions i aprofitant que el tercer sector, tot i la falta de recursos, està vivint un gir a favor del desenvolupament de projectes que porten intrínsecs la participació de la ciutadania, des del Paratge animem a les entitats i en la mesura del possible, col·laborem, per tal de continuar progressant en aquest àmbit.

Imatge 5:
Jornada de voluntariat.

Imatge 6:
Jornada de voluntariat.

Dia Europeu dels Parcs

Per tal de commemorar la primera declaració dels espais naturals protegits, el 24 de maig es celebra el Dia Europeu dels Parcs. La federació EUROPARC, una organització que aglutina les institucions encarregades de la planificació i gestió dels espais protegits a Europa, lidera aquesta iniciativa. El Paratge Natural de Poblet, des del 2008 ens hem sumat a la celebració, de manera que cada any s'organitza un acte de caire festiu a uns dels dos municipis que es troben dins els àmbits del Paratge: l'Espluga de Francolí i Vimbodí i Poblet.

Al llarg dels anys s'ha comptat amb la participació d'entitats locals, estudiosos, voluntaris i ens locals per tal de fer possible la celebració del Dia Europeu, que a través d'un ventall de diverses activitats pretén apropar el Paratge a la població.

Imatge 7: Celebració del Dia Europeu dels Parcs a Vimbodí i Poblet.

Imatge 8: Celebració del Dia Europeu dels Parcs a L'Espluga de Francolí.

Jornades sobre el Paratge Natural de Poblet i les Muntanyes de Prades

L'any 2004 es van realitzar les primeres jornades en les que es presentaven diversos treballs tant de temàtiques naturals com socials i que presentaven com àmbit d'estudi el Paratge Natural de Poblet i les Muntanyes de Prades. A partir de llavors, i fins el moment, s'han realitzat tres edicions més (el 2006, el 2010), havent celebrat les últimes l'octubre de 2014 (imatge 9).

A més de la presentació de nous resultats i ampliar el coneixement del territori, les jornades també ofereixen la possibilitat de discutir i proposar noves eines i alternatives de gestió entre tots els participants. Al finalitzar les jornades s'edita una publicació la qual es pot trobar en paper (excepte l'edició de 2010) i/o consultar a través de la pàgina web del Paratge: Treballs presentats durant les jornades sobre el Bosc de Poblet i les Muntanyes de Prades.

Imatge 9: Celebració de les IV Jornades del Bosc de Poblet i les Muntanyes de Prades (octubre 2014).

Accions divulgadores: senyalització, equipaments i comunicació 2.0

Finalment, es presenta un ampli grup d'accions que també tenen com a objectiu la divulgació dels valors naturals i culturals que trobem al Paratge. Destaquem els plafons informatius que es troben en punts concrets d'alguns itineraris. Aquestes pretenen donar a conèixer al usuari la importància del lloc, ja sigui pels elements florístics, faunístics o relatius a l'explotació tradicional dels recursos naturals.

Al Paratge Natural de Poblet disposa d'un Centre d'Interpretació, ubicat a la Vall de Castellfollit. Aquest és un bon punt per iniciar les sortides, ja que hi ha una exposició i un vídeo explicatiu sobre la història i valors del Bosc de Poblet.

En aquest apartat també es vol remarcar la tasca divulgadora que actualment exerceixen les eines 2.0 ja que faciliten la tramesa d'informació al moment i que arribi a un ampli i divers

públic. En aquest sentit, invitem a tots als lectors a consultar la nostra pàgina web parcsnaturals.gencat.cat/poblet o bé a seguir la nostra pàgina a [facebook.com/PNIN Poblet](https://www.facebook.com/PNIN-Poblet).

Conclusions

L'equip de gestió del Paratge Natural de Poblet aposta per continuar treballant en aquest camp de l'educació ambiental, ja que representa una experiència formativa diferent pels centenars d'alumnes que cada any visiten el Bosc de Poblet.

D'altra banda, és una part essencial dels aprenentatges que s'ofereixen des del *Camp d'Aprenentatge* «Els Monestirs del Cister», ja que dóna integritat i globalitat al procés d'aprenentatge i a la construcció del coneixement.

Conjuntament amb tota la resta d'activitats de divulgació, es garanteix una oferta pedagògica i un servei de qualitat, tot transmetent els coneixements indispensables per continuar vetllant per a la preservació i coneixença dels valors naturals del Paratge Natural de Poblet.